Folkvett

Organ för Vetenskap och Folkbildning. Nr 2 1992.

Den flygande holländaren — en vandringsmyt?

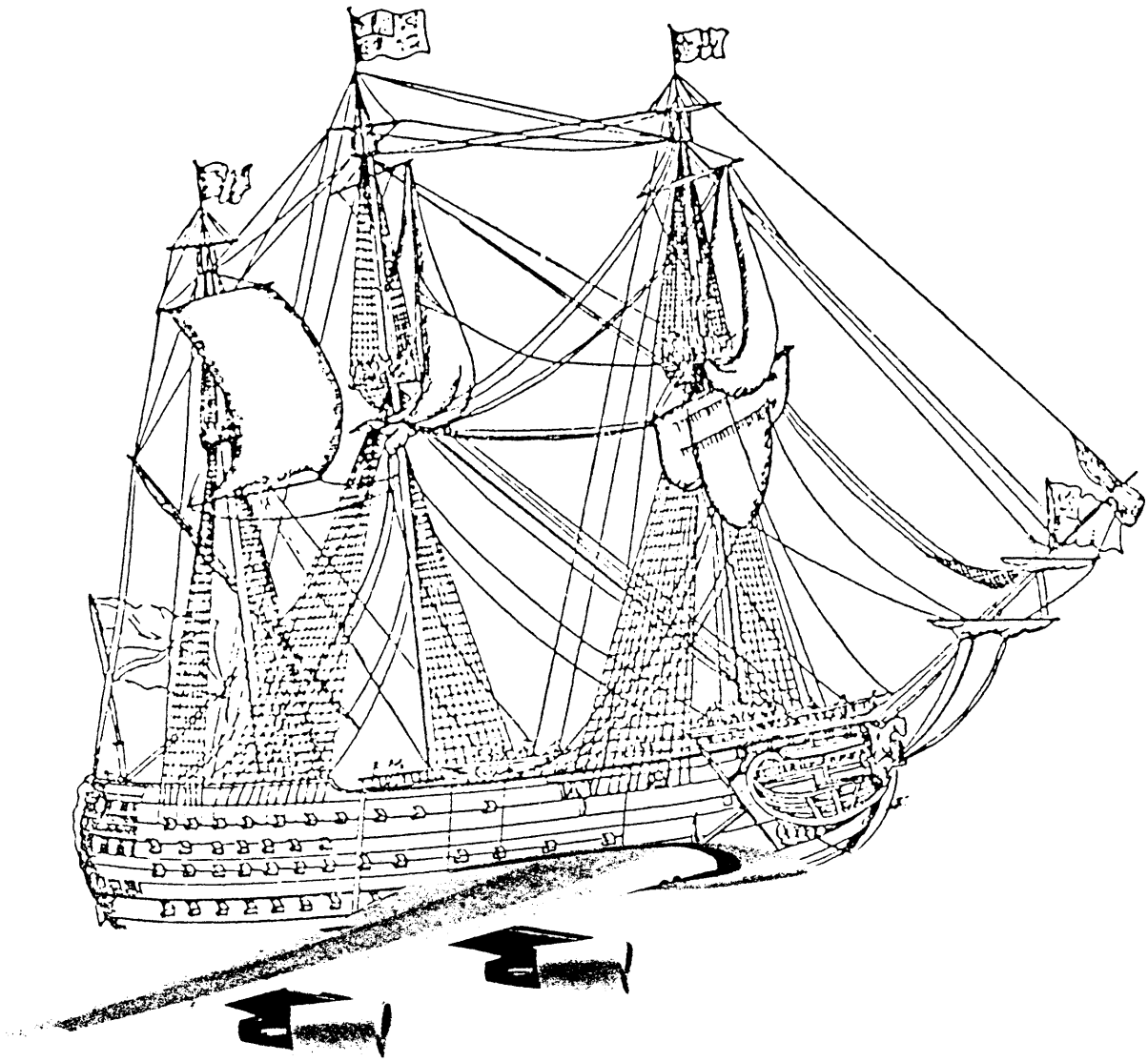

Den flygande holländaren....4
Den svenskaste historien?....7
TM avslöjat....8
Vetenskap och Folkbildning....9
Den framgångsrika antroposofin....13
New Age — del 2....16
Årsberättelse....20

FOLKVETT.
Organ för Vetenskap och Folkbildning.

Redaktörer:
Sven Ove Hansson 08/87 87 78
(ansvarig utgivare)
Niels Hovmöller 08/760 79 77
Lennart Johansson 08/742 06 66
Håkan Marklund 08/771 29 96
Anna Schytt 08/32 13 32
Jonas Söderström 08/744 24 91

Adress:
Vetenskap och Folkbildning
Box 185, 101 23 Sthlm

Postgiro: 63 591–2

Prenumeration
ingår i medlemsavgiften 150:-/år.
Övriga 100:-.

Utkommer 4 ggr/år.

ISSN 0283-0795

De fyra mittersta sidorna i det här numret är en presentation av Vetenskap och Folkbildning. Ge dem till någon som du tror är intresserad av föreningen!

Numret inleds av en artikel av Jan Broberg (historielärare och författare till bland annat många deckare) om myten om den flygande holländaren. I övrigt ägnar vi en stor del av detta nummer åt att granska den moderna ockultismen. Vår serie om antroposofi avslutas med en analys av varför antroposofin är så framgångsrik. Katarina Gunnarsson skriver om New Age-rörelsens historiska rötter, och vi rescencerar utförligt dels en bok om modern ockultism, dels en bok om så kallad Transcendental Meditation (TM).

För att få plats med detta material har vi i detta nummer hoppat över de fasta spalterna, som i stället återkommer i nästa nummer. Manuskript, tidningsklipp med mera är välkomna. Stoppdatum för nummer 3 1992 är den sista augusti och för nummer 4 1992 den sista oktober.

Sven Ove Hansson

Lennart Johansson

Föreningen Vetenskap och Folkbildning bildades 1982 av människor som oroades över att ockultism och pseudovetenskap så ofta fått stå oemotsagda, och att vetenskapens metoder är så dåligt kända. Så här formuleras vår målsättnng i stadgarna:

> Föreningen Vetenskap och Folkbildning har till uppgift att främja folkbildning om vetenskapens metoder och resultat. Särskilt tar föreningen som sin uppgift att i en fri opinionsbildning bekämpa de felaktiga föreställningar som förekommer i frågor som kan avgöras vetenskapligt. En viktig del av den vetenskapliga folkbildningen är att klargöra vilka frågor som kan respektive inte kan avgöras med vetenskapliga medel.

Antroposofin granskad

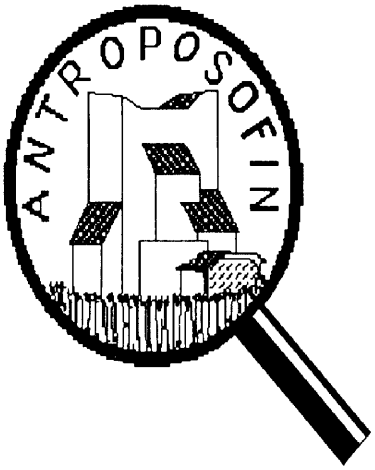

För några år sedan bestämde vi oss i redaktionen för FOLKVETT för att göra en grundlig granskning av antroposofin. Sedan dess har varje nummer innehållit minst en artikel om antroposofin.

Antroposofin är en rörelse med mycket stark ställning och med gott anseende på många håll i samhället. Den innehåller – det visste vi redan då – starka inslag av pseudovetenskap. Dessutom var antroposofin förvånansvärt dåligt känd och studerad. Detta var våra skäl att specialgranska just antroposofin.

Vår serie har innehållit artiklar bl a om antroposofins kunskapssyn och människosyn, om rasläran, pedagogiken och den medicinska teorin. Det vi lärt oss under resans gång har bekräftat att antroposofin är starkt präglad av pseudovetenskap. Med artikeln "Den framgångsrika antroposofin" i detta nummer avslutar vi vår serie. Detta betyder inte att vi kommer att sluta intressera oss för granskning av antroposofin. Artiklar om antroposofin, liksom om andra rörelser med pseudovetenskapliga inslag, är välkomna i FOLKVETT.

I detta nummer recenserar vi en bok av Rune W Dahlén om transcendental meditation (TM). Dahlén har gjort en grundlig studie av TM. Det finns intressanta likheter mellan antroposofin och TM, trots att de båda rörelserna har helt olika ursprung. Både TM och antroposofin uttalar sig om andeväsen och andra övernaturliga personligheter. Ändå vill ingen av dem kalla sig för religion, utan de föredrar att kallas "vetenskap".

De vetenskapliga anspråken är givetvis huvudorsaken till att FOLKVETT är intresserat av att granska dessa och liknande riktningar. En och samma rörelse kan inte *både* kalla sig för vetenskap *och* förvänta sig att vara fredad från vetenskaplig och annan kritik på det sätt som religioner brukar bli i de rena trosfrågorna.

Viktigt utslag i marknadsdomstolen

I detta nummer refererar vi på sidan 6 ett utslag av marknadsdomstolen om medicinska uttalanden i reklam. Utslaget ger viktiga klarlägganden. Medicinska påståenden måste kunna "styrkas med utredningsmaterial som enligt vetenskapliga bedömningsgrunder är övertygande". Intyg från personer som säger sig ha blivit botade är inte tillräcklig bevisning. Den som inte är läkare får inte erbjuda behandling för sjukdom som kräver läkarvård.

De flesta fall av oseriös marknadsföring kommer aldrig till rättslig prövning. Om du stöter på marknadsföring t ex inom det medicinska området som borde prövas rättsligt, skicka en anmälan till Konsumentverket. Ett enkelt handskrivet brev räcker som anmälan. Om din anmälan gäller en fråga som intresserar FOLKVETTs läsare: skriv till oss och berätta hur det går.

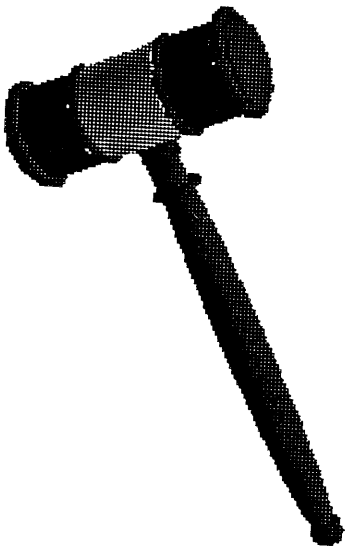

Folkvätten

TM-gurun Maharishi Mahesh Yogi har ett privat jetflygplan.

Vore det inte enklare att levitera?

Den flygande holländaren

Denna artikel är hämtad ur Jan Brobergs bok "Den heliga Graal och Zorro" och återges här med förlagets tillstånd. Boken kan beställas från:
Carlssons bokförlag
Stora Nygatan 31
111 27 Stockholm
tel 08-11 23 49

I början av januari 1843 hade Richard Wagners opera "Den flygande holländaren" premiär i Dresden. Den tyske tonsättaren hade fått inspiration till ämnet under en strapatsfylld sjöresa några år tidigare till London, då det fartyg som han och hans hustru färdades på tvingades söka nödhamn på grund av stormar. Men detta äventyr var inte den enda inspirationskällan—i sin självbiografi påpekar Wagner att han också läst Heinrich Heines version av sägnen om den flygande holländaren och fängslats framför allt av "det sätt, på vilket han behandlade havets Ahasverus".

Handlingen i Wagners romantiska opera är i korthet följande:

En norsk skeppare som heter Daland har på väg hem fått söka nödhamn åtskilliga mil från destinationsorten. Ett gåtfullt, svartmålat fartyg uppenbarar sig, och Daland möter då dess kapten, en olycklig holländare, som drabbats av en förbannelse, och som har rätt att gå i land blott vart sjunde år. Daland, som förhäxas av hans rikedomar, berättar om sin vackra dotter, Senta, som sedan länge fascinerats av den märkliga legenden om den osalige sjömannen. I andra akten sjunger hon balladen om denne holländare, som kan nå frälsning, om en kvinna ger honom sin trofasta kärlek. Senta vill gärna bli den kvinna som kan rädda holländaren, och när Daland kommer hem med den gåtfulle man som han träffat under hemfärden tror sig Senta känna igen främlingen. Efter några förvecklingar av olika slag, då bl.a. den olycklige kaptenen tror sig sviken av Senta och gör sig beredd att återigen gå till havs utan att ha nått frälsning kastar hon sig i havet och drunknar—den flygande holländaren har äntligen fått ro, och de bägge stiger mot himlen.

Motivet med den flygande holländaren har utnyttjats också på flera andra sätt inom konsten och litteraturen. Bland romaner på det här temat märks bl.a. den engelske äventyrsförfattaren Frederick Marryats "The Phantom Ship", som skrevs på 1800-talet och som föreligger i flera svenska översättningar (en av de senaste: "Flygande holländaren" 1984). En märklig tysk variation står de båda science fiction-författarna Erik Simon och Reinhard Heinrich för: i "Die ersten Zeitreisen" 1977 ("Baklänges genom tiden" 1981) framställs den flygande holländaren som en farkost tillverkad av några tidsresenärer, som blivit av med sin tidsmaskin, och som nu kryssar kring Goda Hoppsudden i väntan på sin egen tidsålder. Undra på att andra seglare i dessa farvatten blir mystifierade av detta spökskepp. . .

Även svenska författare har fascinerats av legenden. Till lyrikerna hör Viktor Rydberg, som i "Dikter" (1882) publicerade ett långt poem med just titeln "Den flygande holländaren", där första strofen lyder:

"Det finns ett skepp, som går och går,
men aldrig går i kvav; kaptenen många
hundra år har drivit kring på hav och
svurit med förtvivlans lust på rorsman
vid hans ratt som ej kan köra upp på kust
i någon stormig natt. "

För Rydberg blir "den flygande holländaren" en symbol, enligt honom själv "en bild av den oroligt jäktande mänskligheten", som pressas mellan å ena sidan drömmen om den oskuldsfulla barndomen och å den andra längtan efter döden.

Man vad ligger egentligen bakom sagan om den olycksalige skepparen?

För att få grepp om problemet måste man gå tillbaka till de tidigaste framställningarna av legenden.

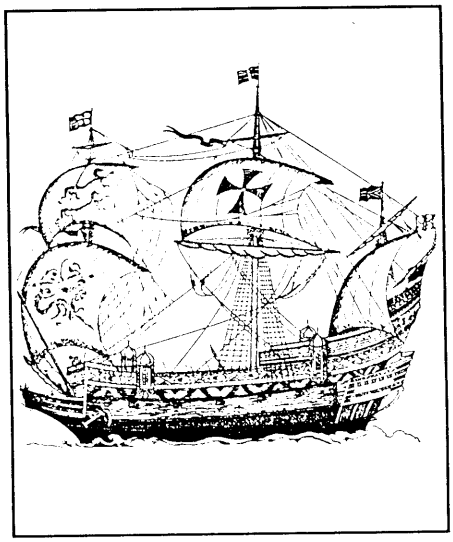

Richard Hennig, den framstående men kontroversielle tyske geografen och kulturhistorikern, har tagit upp ämnet i en av sina uppsatser i "Var låg paradiset? Kulturhistoriska och geografiska gåtor" (1956). Enligt honom blev historien om den flygande holländaren nedtecknad först år 1830, men den förekommer i ett par olika versioner, som båda tycks vara ungefär lika ursprungliga. Den ena talar om en holländsk kapten, som heter van Straten, och som gått till sjöss med sitt skepp på en långfredag och därför fått Guds straff att irra omkring på haven ända till den yttersta dagen utan att kunna söka hamn. Den andra berättar om en sjöfarare som svurit en ed att till varje pris runda Godahoppsudden, hurdant än vädret var, för att i tid kunna nå sin destination i Indiska Oceanen.

Av allt att döma har de här sagorna ibland kopplats samman med andra skildringar av spökskepp, som sjömän påstått sig ha mött under sina resor på de sju haven. Under 1800-talets romantiska decennier smyckades legenden sedan med ytterligare detaljer som att den flygande holländaren endast skulle kunna finna ro, om en kvinna offrade sig för honom—det är exempelvis här som Richard Wagners inledningsvis nämnda opera kommer in i bilden.

Nu är det ju så att många sagor har en verklighetsgrund att bygga på, och det gäller även berättelsen om den flygande holländaren.

Först och främst har det betonats att skildringarna av det gåtfulla spökskeppet som framför allt tycks dyka upp i dimma och storm helt enkelt beror på synvillor. Man har naturvetenskapligt försökt förklara fenomenet som luftspeglingar, hägringar av olika slag, ungefär av samma typ som kan möta i ökentrakter.

I och med att den flygande holländarens irrfärder förlagts inte bara till haven i allmänhet utan till Godahoppsudden, Afrikas sydspets, och till Kap Horn, Sydamerikas sydligaste udde, i synnerhet, har man också antytt att det där kan finnas klippformationer, som på avstånd och i dåligt väder kan likna ett skepp under segel. Det tycks under alla omständigheter gälla Kap Horn, där det finns en sådan klippa, och varifrån det finns rapporter om kusliga spökskepp.

Men det är både möjligt och troligt att det också finns en så att säga historisk sanning bakom legenden.

Versionen om en kapten som går till sjöss en långfredag och därmed får sitt domedagsstraff är antagligen besläktad med Ahasveruslegenden dvs. berättelsen om den vandrande juden, skomakaren, som knuffade undan Jesus när denne sökte vila framför hans dörr på vägen till Golgata, och som därför dömdes att vandra utan rast, utan ro genom århundradena till den yttersta dagen. Denna holländarvariant kan i det här sammanhanget lämnas därhän.

Betydligt intressantare ur historisk synvinkel är skildringen av kaptenen som svär att han till varje pris skall runda Godahoppsudden och som genom sitt trots mot Gud och sitt övermod döms till att fortsätta att segla utan att kunna gå i hamn. Richard Hennig har understrukit att den här legenden måste ha uppstått tidigast under 1500-talet, då de geografiska upptäckterna—t.ex. av sjö-

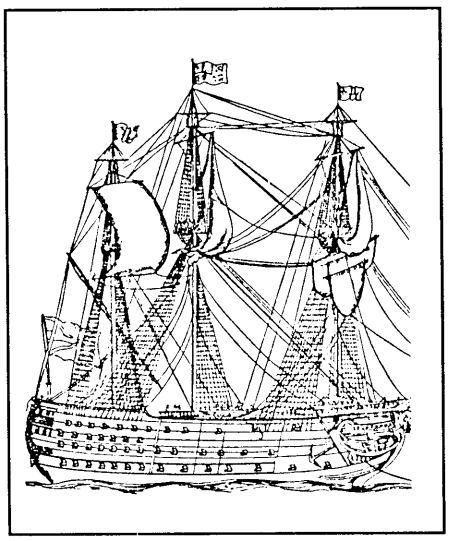

vägen till Indien—gjordes. Men, säger Hennig, troligen uppkom den först under 1600-talet, "då ju holländarna nådde höjdpunkten som sjömakt".

Det kan finnas anledning att här skissera bakgrunden till den holländska uppmarschen som en av de viktigaste sjönationerna under det seklet.

Nederländerna hade grundlagts genom unionen i Utrecht år 1579 men var egentligen bara ett förbund av stater, som alla var likaberättigade. Förbundet hade emellertid ett gemensamt organ, Generalstaterna, som ansvarade för t.ex. utrikespolitiken. Under 1500- och 1600-talen drabbades förbundet av inre kriser, som bl.a. hade att göra med motsättningar mellan inflytelserika borgarfamiljer och det oraniska furstehusets representanter. Religiösa motsättningar satte också sin prägel på utvecklingen. Kontroverser i fråga om handels- och sjöfartsintressen ledde till ett krig mellan England och Nederländerna på 1650-talet, och det resulterade i sin tur i att handeln under en period avtog och att fattigdomen bredde ut sig i landet. Under Vilhelm III:s tid stärktes Nederländerna inte minst genom att man lyckades slå tillbaka det av Ludvig XIV:s Frankrike igångsatta angreppet 1672.

Nederländerna lyckades under det här århundradet skaffa sig en ekonomisk maktställning som är förbluffande. Det var i och för sig flera faktorer som samverkade härtill—man kan peka på gemene mans arbetsamhet, på invandrande köpmäns kapitalinförsel osv.— men viktigast var kanske ändå samfärdselns förskjutning mot väster, mot Atlanten. Industrin sköt fart med diamantsliperier, porslinsfabriker, väverier m.m., och handel och sjöfart kom att blomstra som aldrig förr.

Östersjöhandeln var utan tvivel den viktigaste för holländarna, men de hade också siktat in sig på sjöfarten i Indiska oceanen, sedan Spanien mot slutet av 1500-talet försökt utestänga dem från möjligheten att handla via Lissabon. År 1595 seglade Cornelis Houtman runt Afrikas sydspets till Java, och det blev startskottet för flera holländska kaptener att ta sig fram samma väg. År 1602 grundades det ostindiska kompaniet, och det fick fullmakt att sluta överenskommelser med furstar i Asien, som kunde vara intresserade av ett handelsutbyte. Det bör här nämnas att en holländsk statsman som hette Hugo Grotius redan år 1609 publicerade ett verk med titeln "Mare liberum", där han hävdade havens frihet—skälet var naturligtvis att han så att säga statsrättsligt ville förankra holländarnas handel i Ostindien.

Java kom att bli ett centrum för holländarnas färder i den ostindiska arkipelagen. Borneo, Malacka och Sumatra blev områden som handelspolitiskt behärskades av dem liksom Ceylon, vissa delar av Australien och Tasmanien samt Kaplandet. Men det bör samtidigt understrykas att det knappast var fråga om någon riktig kolonisation. Kontrollen över de här områdena skedde genom köpmän och faktorier.

De sjökaptener som förde sina skepp mellan Nederländerna och Ostindien via Godahoppsudden var ute på färder som varade i omkring ett år. Vindförhållandena på Indiska oceanen kring Godahoppsudden var sådana att de inte sällan kunde vålla avsevärda förseningar,

som i sin tur i vissa fall kunde leda till ekonomiskt avbräck. Det är mot den bakgrunden som den flygande holländaren avtecknar sig i sin spöklika gestalt.

Man skulle alltså kunna tänka sig att ursprunget till historien om den flygande holländaren skulle vara en berättelse om en holländsk skeppare, som driven av ekonomiskt vinstbegär far ut i förbannelser, då vädrets makter tycks hindra honom från att fullfölja en seglats runt Kap på beräknad tid.

Men som den tyske forskaren Rolf Engert visat i en uppslagsrik essay med titeln "Die Sage vom Fliegenden Holländer" (1927) är detta ingalunda hela sanningen. Engert gör en noggrann analys av hela den flygande holländaren-komplexet och kan genom att jämföra en rad 1500- och 1600-talskällor med varandra konstatera att många av inslagen i sagan faktiskt härstammar från de samtida skildringar som existerar om Bartolomeo Diaz' och Vasco da Gamas första färder till och runt Godahoppsudden på 1480- respektive 1490-talen. De här bägge sjöfararnas historiska insatser har sedan gjort ett så starkt intryck på det följande århundradets sjömän att dessa efter hand broderat ut berättelserna, försett dem med allt fler sällsamma inslag och slutligen förankrat dem i länder, där sjöfarten spelat en väsentlig roll. Så hamnar sagan till slut i Holland, där den får sin speciella utformning just under holländarnas handelsuppsving under 1600-talet.

Engerts resonemang är så övertygande att det inte finns några egentliga skäl att ifrågasätta hans slutsatser. Men man kan fortsätta att fundera över vad det var i sagan som gjorde att den kunde leva vidare och bli ett begrepp också i vår tid. Är det till syvende og sidst bilden av den flygande holländarens övermod, hans dumdristighet att sätta sig upp mot Gud och att utmana elementen, hybrismotivet och syndastraffet som fascinerar oss mer än något annat?

Jan Broberg

Marknadsdomstolen förbjuder laserreklam

Sedan september 1987 har Konsumentverket försökt få "laserterapeuten" Anni Norling att vara återhållsam i sin marknadsföring. Ärendet nådde så småningom Marknadsdomstolen, som den 18 mars 1992 förbjöd ett antal formuleringar som hon hade använt i sin reklam i tunnelbanan i Stockholm. De förbjudna formuleringarna var:

1. "Med laser behandlar vi... inflammationer, bihålor, depressioner, håravfall, vårtor, leverfläckar, övervikt m.m."
2. "Redan i ganska unga år började lockarna falla. Att jag skulle få tillbaka håret efter fyrtio trodde jag väl aldrig skulle vara möjligt. Efter behandling med laserpenna har det växt ut igen."
3. "Min vårdeppighet började redan i grundskolan, det blev bara värre med åren. Efter kombinerad akupunktur och laserbehandling mår jag bra även i februari och mars."

I sitt domslut för domstolen ett viktigt principresonemang om den bevisning som krävs för medicinska påståenden i reklam:

"Som framhålls i motiven till marknadsföringslagen och i tidigare beslut av marknadsdomstolen... ställs speciellt höga krav på vederhäftighet i fråga om framställningar som innehåller medicinsk argumentering och som riktar sig till grupper som kan antas vara mindre kritiska än konsumenter i allmänhet. Exempel på sådana grupper är sjuka personer eller personer med övervikt. Det åligger den som marknadsför en vara eller tjänst att styrka att vad som därvid påstås är riktigt. *Det beviskrav som marknadsföringslagen ställer på marknadsföraren beträffande påståenden om medicinska effekter är mycket långtgående. Lagen måste sålunda innebära att ett påstående av sådan art normalt skall kunna styrkas med utredningsmaterial som enligt vetenskapliga bedömningsgrunder är övertygande.*" (Vår kursivering.)

En stor del av domsprotokollet handlar om Norlings påstående att laser hjälper mot "värk". Till stöd för detta hade hon dels lämnat in intyg från personer som blivit bättre efter hennes behandling, dels några vetenskapliga artiklar. Om intygen konstaterade domstolen:

"Vad gäller de intygsgivande personer som uttalat sig i brevform finns det ingen anledning att ifrågasätta deras uppgifter att de efter laserbehandling känt sig befriade från bl a värk. Med hänsyn till det långtgående beviskravet kan dock inte dessa intyg anses som bevis för att laser har effekt mot värk."

På grundval av de inlämnade publikationerna ansåg domstolen ändå att Norling hade "uppfyllt rimliga krav på vederhäftighetsbevisning" i fråga om lindring av värk. Domstolen framhöll därefter att det strider mot god affärssed att "i marknadsföring erbjuda behandling för sjukdom som kräver läkarvård. Detta gäller även om marknadsföraren kan styrka att behandlingen kan ha verkan." Norling tillhölls därför att inte uppge att behandlingen hjälper mot värk, "om inte samtidigt tydligt anges att man bör söka läkarvård för värk som inte bara är tillfällig." Utslaget var enhälligt.

SOH

Den svenskaste historien?

"Sveriges historia är dess konungars", skrev Erik Gustaf Geijer. Det är en sentens som har missförståtts. Geijers ord var riktade mot ståndssamhället och det kvardröjande adelsväldet. I kampen mellan herremakt och folkmakt i svensk historia gjorde han kungen till allmogens viktigaste bundsförvant. Rådsherrar och högaristokrati hade varit det svenska bondeståndets och den urgamla bondedemokratins hätska fiender, menade Geijer, själv en av de tidiga 1800-talsdemokraterna.

Geijers ståndpunkt var kontroversiell. Och på sätt och vis kan man säga att hela den moderna historieforskningen i Sverige började som en enda stor strid. Anders Fryxell, prosten i Sunne och akademikollegan, författade sin berättelse över svenska folket, där han bemötte adelsfördömandet hos Geijer och utmålade monarkerna som de verkliga skurkarna. En öppen polemik vidtog, och genom den häftiga skriftväxlingen blev historien en angelägenhet för samtiden och dess människor.

Striden mellan Geijer och Fryxell visar att historieforskningen inte kan vara en värderingsfri vetenskap. Synen på

historien fogar inte samman, den splittrar. Den är också intimt sammantvinnad med de dagsaktuella stridsfrågorna. När bröderna Weibull decennierna efter 1900 förpassade den nordiska sagavärlden till myternas rike, stack de samtidigt hål på den storsvenskhet som florerade på universiteten och inom politiken. Weibullarna var skandinavister, fostrade i den radikala 80-talsandan, och när Lauritz i slutet av 20-talet publicerade en uppsats, där han sökte visa att Karl XII inte föll för en fiendekula utan mördades av de egna — ett tyrannmord alltså — fick det konservativa etablissemanget fnatt.

Politiskt nyttiga

Samma symbolvärde hade den marxistiska historieforskningen under 60- och 70-talen. Den var ett utflöde av vänsteruppsvinget i hela västvärlden. Agrar- och arbetarhistorisk forskning tog sina impulser inte bara ur läsningen av Marx Kapitalet utan också ur dagspolitiska motsättningar. Målsättningen var att skapa en emancipatorisk, frigörande historieskrivning och riva ner gamla myter om Sveriges fredliga utveckling mot välstånd och välfärd. Kampen mellan samhällsklasser gjordes till utvecklingens drivkraft. Kanske bidrog man därmed till att skapa helt nya myter.

Bilden av det förgångna kan därför aldrig vara gemensam. Bilden beror på perspektivet och perspektivet bestäms av vilken position man intar.

Det verkar som om denna historiografiska lärdom håller på att falla i glömska i vår egen samtid. Se ut över världen! Också i vår närmaste omgivning, i det Europa som nu tar form, är synen på det förflutna en politiskt formande kraft. Stater som frigör sig från underordning och försöker komma på fötter strävar efter historisk legitimitet och för det ändamålet lanseras historiemytologier, som inte behöver ha det ringaste med historisk sanning att göra — och det är inte heller syftet. Syftet är att de ska vara politiskt nyttiga. Resultatet kan i värsta fall bli väpnade konflikter.

Den enas historia är inte den andras lik. Det gäller mellan stater, men det gäller också mellan människor och grupper av människor. Uppfattningen om vad som har hänt är ofta densamma som vad vi vill ska ha inträffat. Mot historiemyterna har den kritiska historieforskningen erbjudit korrektiv och alternativ. Historien kan man aldrig bli färdig med. Striden om vad som har hänt håller samtalet vid liv.

Skapa nationella mytologier

Jättesatsningen "Den svenska historien", det största utställningsprojekt någonsin i Sverige, frikostigt understött med statliga medel, eftersträvar uttryckligen en historieskrivning vars främsta uppgift är att skapa nationella mytologier. Den är menad som en folkrörelse, skriver projektledaren Sten Rentxhog, och ska bygga upp en "nationell identitet som är gemensam för *alla*" (Kulturrådet 1-2/92, kursiv i orig). Under 1993, den svenska historiens år, ska Nordiska museet, Statens historiska museum, länsmuseer och hembygdsföreningar samlas i gemensamma ansträngningar för att få "ett folk på marsch från förträngning till bejakande av vår historia".

Vilken historia? måste man fråga. Återigen är det de stora gestalterna och vändpunkterna som spökar. Det är Gustav Vasa på skidor och Karl XII i rök och

damm. Men det är inte Geijers kritiska perspektiv man är ute efter. Projektet ska bli "vårt nya nationalepos" och ge "tillfälle till inlevelse och identifikation". Man ska tala till känslan, inte till förnuftet. Inte ifrågasättandet utan försvaret av det svenska är det som står i förgrunden. "Analyser och förklaringar av det historiska förloppet kommer inte att kunna beredas plats inom utställningens huvudfåra", förklarar Rentzhog.

Tendentiös historieskrivning

Sankt Göran och draken har valts som emblem: det godas kamp "mot ondskans månghövdade hydra". Man behöver inte sväva i tvivelsmål om var de svenska hjältarna har stått i de återkommande bataljerna.

Vinner projektmakarna gensvar för sin målsättning — och mycket talar för att de kommer att göra det, med all tänkbar officiell uppbackning — riskerar vi ett rejält kliv tillbaka i det allmänna historiemedvetandet. Man säger sig vilja öka historieintresset, utan det minsta belägg för att dagens svenskar skulle vara ett historielöst folk, men genom att sopa komplikationerna under mattan kommer förvillelserna och okunskapen om det förflutna snarast att tillta.

Vad ska vi med en nationell och öppet tendentiös historieskrivning i dag? Det sena 1900-talets Sverige är ett mångkulturellt samhälle som måste få rymma många nationella identiteter, många historieuppfattningar. En statligt sanktionerad historiesyn är vad vi minst av allt behöver. Den kommer bara att skärpa konflikterna och kollisionerna i vårt eget samhälle.

Uppgiften för en kritisk, vetenskapligt baserad historieskrivning blir större än på mycket länge.

Anders Björnsson

TM avslöjat

Rune W Dahlén, Myter och mantra. En bok om TM och Maharishi, Libris, Örebro 1992.

TM (transcendental meditation) är en av de mest framgångsrika av de riktningar med österländsk bakgrund som trängt in i Västerlandet de senaste decennierna. Med Rune Dahléns bok har vi fått en grundlig och väldokumenterad genomgång av vad TM sysslar med. Som så ofta visar det sig finnas åtskilligt bakom fasaden som rörelsens företrädare inte frivilligt visar upp för omvärlden.

En guru-rörelse

TM har en obestridd ledare, rörelsens grundare Maharishi Mahesh Yogi, som föddes i Indien år 1911. Maharishi åberopar själv som sin auktoritet sin egen guru, Guru Dev, som han tjänade under en följd av år. Eftersom Maharishi inte tillhör brahman-kasten kunde han inte bli munk, men han fann sin egen väg till framgång inom det religiösa området. Efter Guru Devs död år 1953 började han att missionera, och år 1957 grundade han *Spiritual Regeneration Movement* (TM-organisationens första namn).

Redan nästa år begav sig Maharishi till USA. Det var början på en intensiv reseverksamhet för att i Väst sprida den meditationslära som han efterhand utvecklade. År 1959 kungjorde han en storstilad plan enligt vilken tio procent av världens vuxna befolkning skulle utöva TM tre år senare. Detta skulle bli "en rörelse som kommer att bli en väg till frälsning, till att förena människan med hennes Gud". Det var den första i en lång serie av ambitiösa planer som aldrig förverkligats men som fyllt sitt syfte att sporra aktivisterna till hårt arbete.

"Vetenskap" i stället för religion

TM-rörelsen har genomgått många förändringar i fråga om både lära och organisation. Den hittills viktigaste förändringen inträdde vid slutet av 1960-talet. Då bytte Maharishi sitt sätt att presentera rörelsen och att värva medlemmar/meditatörer. Den religiösa bakgrunden tonades ned och förnekades snart helt. I stället presenterades TM som en neutral avslappningsteknik. Nyckelordet var inte längre "andlig" utan "vetenskaplig". Maharishi själv presenterades som en stor vetenskapsman. Han sades representera "vetenskapen om den kreativa intelligensen", ett uttryck som först användes år 1969. Vid början på 1970-talet drog han igång de institutioner som han med sedvanlig blygsamhet lät kalla Maharishi-universiteten.

Meditation

Medlem i TM-rörelsen blir man i samband med att man lär sig meditera enligt TM-metoden (och för de flesta TM-are stannar engagemanget i rörelsen vid detta). Varje meditatör får ett kort ord, ett s k mantra att meditera över. Mantrat sägs vara en noga personligt avpassad ljudkombination. Den nyblivne meditatören avkrävs ett tysthetslöfte. Man får aldrig avslöja sitt mantra för någon annan. Om man gör det, sägs mantrat förlora sin kraft. (TM-lärarna får inte heller diskutera mantrana inbördes med varandra.)

I själva verket är mantrana inte alls personligt anpassade. De delas ut efter en enkel lista, som TM-lärarna får lära sig. Det enda avgörande för vilket mantra man får är åldern. Är man t ex mellan 30 och 35 år gammal ska man meditera med ordet "shirim", är man mellan 35 och 40 med ordet "hirim", etc. I ett vittnesmål inför en amerikansk domstol sa en f d TM-lärare:

"Vi blev lärda att ge allmänheten och de individer vi initierade det bestämda intrycket att det existerade ett mycket stort antal mantran, och att varje mediterande tar emot ett mantra som är speciellt utvalt för honom och som på ett unikt sätt stämmer med hans personlighet. I verkligheten är det emellertid så, att varje lärare har en lista på 16 mantran som sedan ges till de mediterande efter en ålderssprincip."

Som svar på frågan om man fick någon förklaring till att mantran delades

.....*fortsättning på sid 15*

Vetenskap och Folkbildning — En presentation —

Hur det började

En förening *mot* astrologi, scientologi och flygande tefat? Ja, men framför allt en förening för folkbildning om vetenskaplig metod och för att vi skall använda vetenskapen i frågor där den kan vara oss till hjälp.
Under våren 1982 skickade tio personer ut ett upprop för att bilda en förening för vetenskap och folkbildning. I uppropet varnades för tendenser till ökad vetenskapsfientlighet i samhället. "Pseudovetenskapliga och mysticistiska riktningar verkar på en del håll att mötas med ökad respekt."

Pseudovetenskapen är långtifrån alltid ofarlig, menade undertecknarna. Den är farlig när den lockar människor till kvacksalveri i stället för sakkunnig vård, och den är farlig när den drar in människor i ett auktoritetsbundet beroendeförhållande, som fallet är i många sekter. Vidare hette det:

> *"Det finns de som ändå anser det lönlöst att bekämpa irrationalismen, eftersom förnuftsargument inte förefaller ha någon verkan. Vi delar inte denna bedömning. Vi tror att människors motståndskraft mot irrationalism kan ökas genom kunskap om vetenskapens metoder och resultat."*

I december 1982 bildades föreningen Vetenskap och Folkbildning. Föreningen har f n cirka 320 medlemmar över hela landet. Allt arbete inom föreningen är ideellt.

Målsättning

I stadgarna beskrivs föreningens syfte så här:

> *"Föreningen Vetenskap och Folkbildning har till uppgift att främja folkbildning om vetenskapens metoder och resultat. Särskilt tar föreningen som sin uppgift att i en fri opinionsbildning bekämpa felaktiga föreställningar som förekommer i frågor som kan avgöras vetenskapligt. En viktig del av den vetenskapliga folkbildningen är att klargöra vilka frågor som kan respektive inte kan avgöras med vetenskapliga medel.*
> *Föreningen ansluter sig till den politiska demokratins principer. Föreningen är partipolitiskt neutral och neutral i religiösa trosfrågor."*

Vad har föreningen åstadkommit?

Många av Vetenskap och Folkbildnings medlemmar arbetar på olika sätt med folkbildning och opinionsbildning för att skapa förståelse för vetenskaplig metod. Kanske den viktigaste effekten av vår förening har varit att enskilda medlemmar har stimulerats att göra insatser i form av tidningsartiklar, böcker, föredrag och — inte minst — personliga samtal.

Föreningen ger ut en tidskrift, FOLKVETT. Vi utser sedan några år varje år Årets Folkbildare och Årets Förvillare. Våra insatser har i åtskilliga fall märkts i massmedia. Själva existensen av en organiserad motkraft mot pseudovetenskapen har säkert också i många fall verkat återhållande på vad som annars kunde ha blivit ohämmad propaganda för pseudovetenskap.

Men vi skulle kunna göra åtskilligt mer. Allt hänger på medlemmar som är beredda att göra insatser.

FOLKVETT

År 1984 fick föreningens medlemsblad namnet FOLKVETT. Den har sedan dess alltmer kommit att spridas till prenumeranter som inte är medlemmar. Många folkbibliotek prenumererar till exempel på Folkvett. (Men inte alla. Om ditt bibliotek inte gör det, så föreslå dem gärna att börja göra det.) Vi har också gradvis förbättrat den tekniska utformningen, men självfallet är det innehållet som är huvudsaken.

Här följer några exempel på ämnen som har behandlats i artiklar i FOLKVETT under de senaste åren:

- *Scientologi*
- *Uri Gellers comeback*
- *Siare hjälper polisen?*
- *Antroposofisk medicin*
- *Homeopati*
- *Antroposofins raslära*
- *Slagrutor i Norge*
- *Kaosforskning*
- *Vad är New Age?*
- *Den flygande holländaren*

I FOLKVETTS presspalt rapporterar vi hur övriga media behandlar frågor inom vårt intresseområde. I den internationella spalten handlar det särskilt om vad Vetenskap och Folkbildnings systerorganisationer i utlandet håller på med. Den medicinska spalten handlar om kvacksalveri och så kallad alternativ medicin. Dessutom innehåller varje nummer en ledare, och flertalet nummer innehåller bokrecensioner, notiser och brev från läsarna.

FOLKVETT kommer ut med fyra nummer per år.

Vetenskap och folkbildning delar sedan 1987 årligen ut två utmärkelser, Årets folkbildare och Årets förvillare. De båda utmärkelserna har fått god uppmärksamhet i pressen.

	Årets Folkbildare		Årets Förvillare
1987	TV-journalisten Hans Rehnvall, för sina populärvetenskapliga TV-program.	1987	Dag Stålsjö, för sina okritiska TV-program som bidrar till att underbygga auktoritetstro och skapa felaktiga föreställningar om vetenskapligt arbete.
1988	Klas Fresk. Han är ledare för Tom Tits Experiment i Södertälje, där barn får lära sig naturvetenskap genom egna iakttagelser och undersökningar.	1988	Amelia Adamo. Som ansvarig för Aftonbladets söndag- och hälsobilagor har hon gått i spetsen för en journalistik som har mer gemensamt med gammaldags marknadsskoj och humbugmediciner än med modern undersökande journalistik.
1989	Gunnar Rosell, medicinsk journalist vid Aftonbladet.	1989	Den statliga alternativmedicinkommittén, som konsekvent undvikit att ta in ett vetenskapligt underlag i sina överväganden.
1990	Skalman, tecknad av Rune Andréasson, för sina avslöjanden av fördomar och vidskepelse.	1990	TV 4, för programmen "Sjunde sinnet".
1991	Bodil Jönsson, som avmystificerat fysiken och gjort den begriplig.	1991	Jens Tellefsen, som spridit vantolkningar och missförstånd om fysiken.

Föreningen har en regelbunden mötesverksamhet i Stockholm, med ett till tre möten per halvår. Mötena inleds med föredrag av en inbjuden föredragshållare, och avslutas i regel med en eftersits med enkel förtäring. Några av våra möten de senaste åren:

- Harry Boström har berättat om Läkarsällskapets utredning om skador av alternativmedicinsk behandling.
- Hans Rehnvall har berättat om hur det är att göra populärvetenskapl på TV.
- Klas Fresk har visat oss Tom Tits Experiment.
- Bengt af Klintberg har berättat om pseudovetenskapliga myter.
- James Randi, mannen som avslöjade Uri Geller, har besökt oss tre gånger. Han har hållit mycket uppskattade föredrag i Lund, Göteborg, Stockholm, Uppsala och Umeå.

Till våra närmaste planer hör att få lokala ombud på några orter utanför Stockholmsregionen, där vi har många medlemmar, med huvuduppgiften att ordna ett och annat möte på respektive ort.

Internationella kontakter

Vetenskap och Folkbildning ingår i ett internationellt kontaktnät av skeptikerorganisationer, med vilka vi utbyter erfarenheter och information. Den största av dessa organisationer är CSICOP (Committee for the Scientific Investigation of Claims of the Paranormal) med säte i USA. CSICOP ger ut tidskriften Skeptical Inquirer, som många av föreningens medlemmar har som husorgan jämte FOLKVETT. Vidare har vi systerorganisationer i bl a Australien, Belgien, Finland, Frankrike, Indien, Irland, Italien, Kanada, Mexiko, Nederländerna, Norge, Nya Zeeland, Schweiz, Spanien, Storbritannien och Tyskland.
Rapporter om våra systerorganisationers aktiviteter kommer i varje nummer av FOLKVETT.
Alla som stödjer föreningens syfte kan bli medlemmar i Vetenskap och Folkbildning. Medlemsavgiften är för närvarande 150 kr per år. I medlemsavgiften ingår prenumeration på FOLKVETT. Medlemsavgiften skall sändas till postgiro 63 591-2. Fyll i en postgirotalong så här:

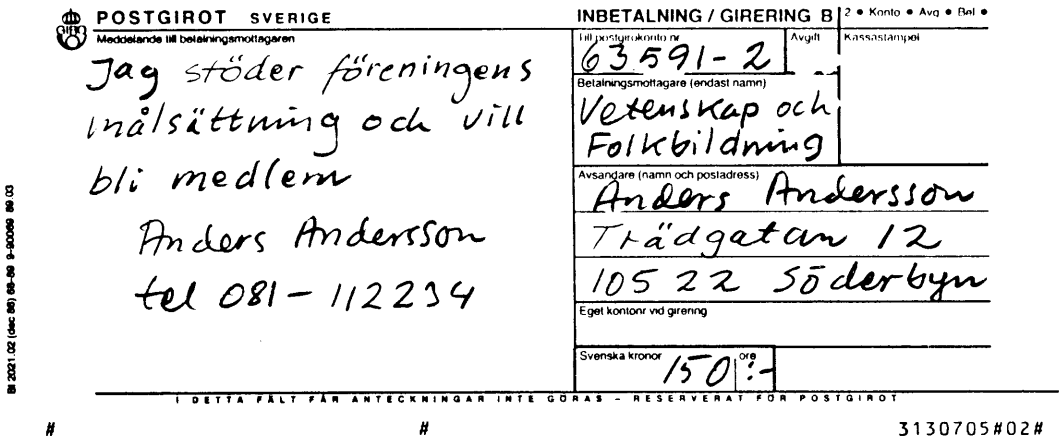
POSTGIROT SVERIGE
Meddelande till betalningsmottagaren
Jag stöder föreningens målsättning och vill bli medlem
Anders Andersson
tel 081-112234
INBETALNING / GIRERING B
Till postgirokonto nr: 63591-2
Avgift
Kassastämpel
Betalningsmottagare (endast namn): Vetenskap och Folkbildning
Avsändare (namn och postadress): Anders Andersson, Trädgatan 12, 105 22 Söderbyn
Eget kontonr vid girering
Svenska kronor: 150 öre: -
I DETTA FÄLT FÅR ANTECKNINGAR INTE GÖRAS - RESERVERAT FÖR POSTGIROT
3130705#02#

Det går också bra att enbart prenumerera på FOLKVETT. Det kostar 100 kr per år, och postgironumret är detsamma. Skriv "prenumeration" på talongen.
Föreningens adress är:

Vetenskap och Folkbildning
Box 185
101 23 Stockholm

Kontakt med redaktionen

Sven Ove Hansson	08-87 87 78
Niels Hovmöller	08-760 79 77
Lennart Johansson	08-742 06 66
Håkan Marklund	08-771 29 96
Anna Schytt	08-32 13 32
Jonas Söderström	08-744 24 91

Kontakt med styrelsen

Per-Olof Huldt	08-718 53 14
Pertti Poutiainen	08-658 69 92
Hanno Essén	08-723 18 27

Den framgångsrika antroposofin

Antroposofins grundare Rudolf Steiner (1861-1925) kallade antroposofin för en "andevetenskap". Idag hävdar antroposoferna fortfarande att deras lärobyggnad är en vetenskap. Antroposofin är en mycket omfattande lära som yttrar sig både om den materiella verkligheten och om åtskilliga världar utöver denna. Dess metod skiljer sig från den gängse vetenskapens genom att man inte undersöker verkligheten empiriskt utan genom meditation och inre skådande. I allt väsentligt bygger antroposofins läror på Steiners mycket omfattande redogörelser för sina egna "klärvoajanta syner", dvs för sitt skådande i andevärlden. Efter Steiner har såvitt bekant inget av det han sade eller skrev reviderats av anhängarna, och mycket litet har lagts till.

Steiner menade att den gängse vetenskapen efterhand skulle komma att bekräfta hans utsagor. Så har emellertid inte skett. I sådana fall där han uttalat sig om förhållanden som först senare blivit empiriskt kända har det tvärtom visat sig att Steiner hade fel. För antroposofin leder detta emellertid inte till någon revision av läran, och i synnerhet inte av metoden som i allt väsentligt består i att förlita sig på Steiners syner.

För att kalla antroposofin en vetenskap måste man använda ordet i en helt annan bemärkelse än den gängse. Ett grundkrav på vetenskap – i ordets gängse bemärkelse – är förmåga till korrigering när nya fakta framkommer. Antroposofin uppfyller inte det grundkravet. I en tidigare artikel i Folkvett (nr 3-4/89) har vi visat att antroposofin inte heller uppfyller andra grundkrav på vetenskaplighet.

En religion?

Om antroposofin inte är en vetenskap, vad är den då? Vi tror att antroposofin bäst kan beskrivas som en livs- och världsåskådning med stora anspråk på att kunna ge svar om allt från vardagslivet till de yttersta tingen.

Eftersom antroposofin har noga specificerade läror om ärkeänglar och andra andeväsen kan det förefalla naturligt att räkna antroposofin som en religion. Det finns också ett religiöst samfund inom antroposofin, med namnet Kristet Samfund. (Trots namnet är det inte bibeln utan Steiners syner som utgör grundvalen för religionsutövningen.) Antroposoferna är emellertid i dag mycket angelägna om att deras rörelse inte ska betecknas som religiös. Mest korrekt är förmodligen att beteckna antroposofin som en livs- och världsåskådning med starka religiösa inslag. Steiner hävdade att den materiella verkligheten måste förstås mot bakgrund av hur olika andeväsen hela tiden inverkar i skeendet.

Ofta bemöts antroposofin med samma slags respekt som brukar visas religiösa trosuppfattningar. Det vore dock för mycket begärt av antroposoferna att deras lärobyggnad samtidigt ska räknas som en vetenskap och vara i sin helhet "fredad" som en religion.

Ursprung i teosofin

Antroposofin var från början en utbrytning ur teosofin, vilken grundades år 1875 i USA som en framväxt ur den spiritistiska rörelsen. Teosofins grundare och obestridda läromästare var Helena Blavatsky (1831-1891), som tidigare gjort karriär som spiritistiskt medium. Enligt Blavatsky hade alla religioner en gemensam hemlig del, mysterier som inte avslöjades för allmänheten. Hon gav ut ett flertal tjocka volymer om människans och världens ursprung och om andliga världar. Hennes lära var sammansatt av byggstenar från olika håll, bl a från österländska religioner. Till stora delar var böckerna rena avskrifter från äldre urkunder.

När Blavatsky dog år 1891 hade det teosofiska samfundet 100 000 medlemmar. Sedan dess har teosofin vuxit genom delning. Det finns en hel grupp av organisationer, vi kan kalla dem teosofifamiljen, som alla bygger sina läror på den syntes av olika ockulta traditioner som Blavatsky åstadkom. I Sverige finns tre samfund som kallar sig teosofiska. Dessutom finns här, utöver antroposofin, Summit Lighthouse, Hylozoiken, Martinus kosmologi, Rosenkorsorden AMORC, Lectorium Rosicrucianum och Linbusamfundet, som alla läromässigt kan räknas till teosofifamiljen. (För en överblick över dessa riktningar hänvisar vi till Håkan Arlebrands nyutkomna bok Det Okända.)

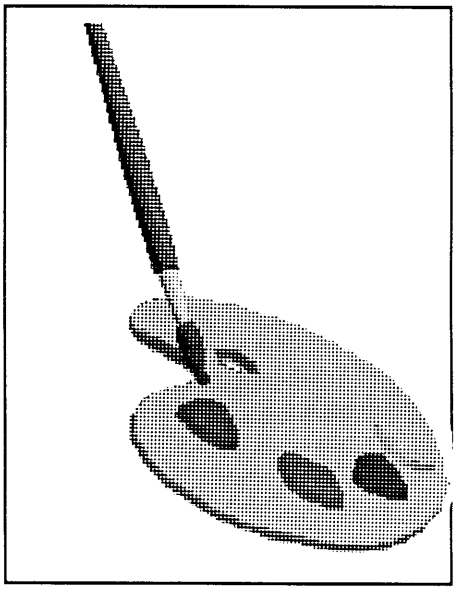

Blavatskys och teosofins betydelse för den moderna ockultismen kan knappast överskattas. Visserligen finns det inte mycket originellt hos henne, eftersom det allra mesta är hämtat från olika äldre ockulta källor, men sammanställningen och sammansmältningen som hon åstadkom blev bestämmande för ockultismens fortsatta utveckling. Man kan inte förstå de moderna ockulta riktningarna utan att se dem mot bakgrund av teosofin, som på många sätt har tjänat som deras gemensamma utgångspunkt.

Likheter med teosofin

Beroendet av teosofin gäller i högsta grad också antroposofin, som bildades genom att det tyska teosofiska sällskapet, där Steiner var generalsekreterare, bröt

sig ur den internationella organisationen vid årsskiftet 1912-1913. Antroposofer brukar – helt naturligt – framhålla det unika hos antroposofin, och tona ned teosofins roll. För en utanförstående betraktare är det dock mest iögonfallande hur stora likheter som finns mellan antroposofin och teosofin.

Genom teosofin har antroposofin tagit över viktiga inslag från indisk religiös tradition. Det gäller särskilt tron på reinkarnation och på "karmalagen", dvs att gärningar i detta liv avgör vilken inkarnation man får nästa gång. Den teosofiska och antroposofiska uttolkningen av själavandringen är mera optimistisk än den indiska ursprungsversionen. Själavandringen framstår inte som en tröstlös rundgång mellan högre och lägre livsformer, utan framför allt som en väg till allt högre livsformer. Den österländska själavandringstron förenades av Blavatsky med västerländsk utvecklingsoptimism. Denna kombination har bevarats av hennes efterföljare, däribland Rudolf Steiner.

Andra viktiga idéer inom teosofi och antroposofi kommer från den äldre västerländska mysticistiska traditionen. Det västerländska inslaget är betydligt starkare i antroposofin än i den ursprungliga teosofin. Så t ex spelar Kristus-gestalter en större roll inom antroposofin än inom teosofin. Dock är antroposofins Kristustolkning radikalt annorlunda än den gängse kristna. Västerländsk likhetsmagi, t ex alkemi och astrologi, är betydelsefull inom både teosofin och antroposofin.

De vetenskapliga anspråken hör till det som antroposofin har tagit över från teosofin. Blavatskys bok Den hemliga läran hade underrubriken "Sammanfattning av vetenskap, religion och filosofi". Steiner kallade som sagt antroposofin för en "andevetenskap".

Många naturvetenskapliga idéer som var kända på Steiners tid har fått låna termer och begrepp åt antroposofin. Det gäller t ex evolutionen, som hos Steiner har gett upphov till en lära om evolution hos andeväsen. Andra ockulta och mysticistiska riktningar som utvecklats under den senare delen av 1900-talet har tagit upp idéer från t ex denna periods fysik, inte minst kvantfysik och partikelfysik. Eftersom antroposofin inte har utvecklats nämnvärt sedan Steiner hade sina syner har dessa nyare begrepp inte fått någon större betydelse inom antroposofin.

Det antroposofiska "smörgåsbordet"

Det är intressant att jämföra teosofifamiljens rörelser med New Age-rörelsen. I kataloger över New Age-aktiviteter (t ex Café Pans katalog) handlar en stor del av utbudet om sådant som ingår i de teosofiska lärorna: reinkarnation, karma, meditations- och visualiseringstekniker, astrologi, holistisk världsbild, yoga, paranormala fenomen etc. Den stora skillnaden är att New Age erbjuder sökaren ett "smörgåsbord", där man kan gå och plocka vad man vill och strunta i resten. Teosofifamiljens olika riktningar presenterar fasta lärogångar, där man måste acceptera helheten för att få tillgång till de enskilda delarna. De stora framgångarna för New Age under senare år, jämfört med flertalet teosofiska och teosofiinspirerade riktningar, beror säkert till stor del på att detta slags öppenhet underlättar rekryteringen.

Flertalet av de etablerade ockulta rörelserna har alltså misslyckats med att dra till sig de senaste årens ockulta våg. Man kan jämföra detta med att politiska enfrågerörelser ofta haft lättare än de etablerade partierna att rekrytera medlemmar.

Antroposofin skiljer ut sig från både teosofin och de flesta andra av teosofifamiljens medlemmar genom att ha ett större mått av praktiskt inriktade läror. Steiner gav detaljerade anvisningar för många områden av det praktiska livet: jordbruk, pedagogik, läkekonst etc. De flesta som kommer i kontakt med antroposofin gör det i första hand genom dessa verksamheter.

Antroposofin har alltså både ett "smörgåsbord" av likartat slag som New Age-rörelsen och en enhetlig lära av samma slag som teosofifamiljens övriga medlemmar. Detta är en tämligen ovanlig kombination.

Framgångsrik – men hur?

Har antroposofin varit framgångsrik? I ett avseende har den varit mycket framgångsrik, nämligen med "smörgåsbordet". De antroposofiska verksamheterna har fått en stor spridning och acceptans i samhället. Detta gäller särskilt Waldorf-skolorna, men också biodynamisk odling, tygblöjor, arkitekturen, färgläran och läkekonsten. Graden av idéanknytning till antroposofin varierar starkt både mellan och inom dessa verksamheter. Biodynamiken och pedagogiken har ofta en tydlig idémässig anknytning, även om de flesta föräldrar som har sina barn i Waldorfskolan inte har tagit ställning för Rudolf Steiners syn på ärkeänglar eller på människo-"rasernas" egenskaper. Många som kommit i kontakt med, och kanske fattat sympati för någon av de antroposofiska verksamheterna, känner inte alls till antroposofins läror om översinnlig kunskap. Ibland kanske man inte ens känner till verksamhetens anknytning till antroposofin.

"Smörgåsbordet" av antroposofiska verksamheter utgör antroposofins rekryteringsbas. Därför har antroposofin en mycket större kontaktyta mot allmänheten än andra riktningar med ursprung inom teosofin. Med sina cirka 1200 medlemmar är det antroposofiska sällskapet den ojämförligt största av teosofifamiljens organisationer i Sverige. Ökningen har ändå varit ganska liten, satt i relation till hur snabbt de antroposofiska verksamheterna har vuxit. Det verkar som om de flesta som kommer i kontakt med "smörgåsbordet" nöjer sig med detta och inte dras särskilt mycket till läran i dess helhet.

TM avslöjat (forts från sid 8)

Framgångarna i de yttre verksamheterna har alltså till stor del vunnits genom att man har legat lågt med de antroposofiska lärorna. I synnerhet har det religiösa inslaget tonats ned. Föräldrar med barn i Waldorfskolor har ibland haft stora svårigheter att få insyn i hur de antroposofiska lärorna påverkar lärostoffet i skolan. Gösta Wilson har vittnat om detta i sin bok "Jag trodde på Waldorfskolan."

Anpassning till tidsandan

Många av antroposofins yttre verksamheter har passat bra in i de senaste decenniernas tidsströmningar. Den biodynamiska odlingen och den enkla lantliga livsstilen har passat bra in med "gröna vågen" och miljöintresset. New Age-strömningen och intresset för alternativmedicin har ökat intresset för flera av antroposofins verksamheter. Kritiken av de offentliga skolorna och intresset för s k friskolor ökar möjligheterna att starta nya Waldorfskolor.

Till en viktig del handlar detta om att antroposoferna har anpassat sig, och låtit tidsandan avgöra vilka delar av läran som ska presenteras utåt. Inslag som anknyter till kristendomen, liksom hela rasläran, reserveras numera för den inre kretsen. (Förhoppningsvis kan man inte idag vinna anhängare på Rudolf Steiners uppfattning att svarta människor är barnsligare än vita. Se Folkvett nr 1, 1992.) Samtidigt har naturmystiska inslag fått en kraftigt ökad roll i den yttre förkunnelsen. Detta innebär ingen förändring av den samlade lärobyggnaden, utan endast anpassningar av vad man väljer att visa utåt.

Det finns ett naturligt urval bland de ockulta rörelserna: De flesta dör med sina grundare, medan andra växer sig starka. Antroposofins kombination av ett traditionellt esoteriskt sällskap och ett allmänt "smörgåsbord" för sökare verkar vara ett framgångsrecept för ockulta rörelser.

Sven Ove Hansson, Anna Schytt

ut efter ålder svarade en annan f d TM-lärare: "Nej aldrig, man bara sa att så här är det – och håll tyst om det! Men, som sagt, det var aldrig någon som ifrågasatte. Hur skulle man kunna ifrågasätta Mästaren? Det var bara att lyda!"

Officiellt heter det att mantrat är en ljudkombination utan mening. Internt beskriver däremot Maharishi mantrat som "Guds heliga namn". S k "tilläggstekniker" för mera avancerad meditation innebär ofta att mantrat förlängs. Det kan då visa sig vara en hinduistisk religiös fras. Det ursprungliga mantrat bestod av några stavelser ur denna.

Religiös initiering

Dahlén betonar att han tror att meditation, t ex i form av TM, kan ha positiva effekter i form av avspänning och stressupplösning. Det är inte själva meditationen som han vill ifrågasätta. I stället vill han skapa klarhet om TM som organisation och om alla dess aktiviteter utöver vanlig meditation.

Alla blivande meditatörer ska genomgå en invigningsceremoni, "initieringen". Där mässas en text på sanskrit, som enligt TM-rörelsen inte har med religion att göra. Dahlén återger en översättning av texten i en bilaga. Det visar sig att den i själva verket är en gudaåkallan, bl a med tillbedjan av Guru Dev. På grundval av detta klassificerar Dahlén invigningsceremonin som i allt väsentligt en hinduisk ceremoni. "Det enda speciella med TM:s invigning är att de invigda inte ens får veta att det rör sig om religion.".

Hierarki

TM-rörelsen är uppbyggd på en hierarki, där åtskillnaden mellan olika nivåer är strikt och upprätthålls noga. Maharishi gör, enligt en f d TM-ledare, "en ständig uppdelning av folk, t ex att personer med en viss titel får sitta på ett ställe i en samlingssal, medan de med lägre titel ska sitta på ett annat ställe. Titlar och examina spelar en enorm roll inom rörelsen." Det rör sig alltså om titlar som delas ut internt inom TM. När Maharishi ska ge en bild av sitt idealsamhälle blir också hans språkbruk mycket elitistiskt: "De dugliga ska leda och om de odugliga inte kommer med finns det ingen plats för dem."

Varje nivå inom TM har sina egna hemligheter som medlemmar på lägre nivåer inte får ta del av. Många av dessa hemligheter kan dock de svenska TM-arna nu ta del av genom att läsa Dahléns bok. Han har nämligen haft tillgång till många av TMs hemliga skrifter. Därför kan han avslöja rörelsens esoteriska delar, dvs de delar som utomstående inte ska få någon information om.

Medvetandenivåer

TM ger löften om olika "medvetandenivåer" som ska uppnås med hjälp av meditation och olika "tilläggstekniker". Den första av de högre nivåerna är "kosmiskt medvetande", som bl a innebär att man är "för evigt tillfredsställd" och fylls av "en obegränsad ocean av kärlek och lycka".Nästa steg är "gudsmedvetande", som i utåtriktade skrifter kallas "förfinat kosmiskt medvetande". Där "kommer det gudomligas alla möjligheter till fullt uttryck hos människan". I nästa steg, "enhetsmedvetande" slutar människan att dyrka Gud eftersom hon själv nått en gudomlig nivå. "Då är han och hans Gud ett i honom. Då har han själv blivit Honom." Enhetsmedvetande innebär också förmåga att se in i det förflutna och in framtiden.

Vid det översta medvetandetillståndet, "Brahmanmedvetande", inträffar fler märkliga ting. Dahlén citerar en person som gått TM-Sidhi-kursen:

"På denna medvetandenivå ska man börja agera som Gud själv, sägs det. Man ska kunna skapa materia ur intet. Det här reagerade jag emot..."

Maharishi-effekt och levitation

Vid mitten av 1970-talet lanserade Maharishi flera nya, dramatiska effekter av TM. En av dessa var den s k Maharishi-effekten, som presenterades år 1974. Enligt denna ska meditation ha magiska effekter (även om han inte kallar dem så)

.....*fortsättning på sid 19*

New Age — en svårfångad

Detta är den andra och avslutande delen av Katarina Gunnarssons artikel om New Age. Den första artikeln var införd i Folkvett 1/92.

I min förra artikel i Folkvett(1/92) använde jag olika beteckningar på New Age. Ibland kallade jag den en rörelse, ibland ett fenomen och ibland kort och gott New Age. Det är svårt att välja ut den mest passande definitionen. Som alla andra aspekter av New Age skapar även en organisatorisk definition problem. Det är helt enkelt svårt att sätta ut ramar för New Age. Jag skall ändå presentera några olika försök till en sådan organisatorisk definition, försök som tydligt visar hur svårgripbart New Age är.

I början på åttiotalet när begreppet var nytt sattes mycket vida organisatoriska ramar. I OBS Kulturkvarten sa man så här. *"Begreppet för samman företeelser som ekologi, feminism, terapi, personlig utveckling, österländsk filosofi, den nya atomfysikens världsbild, det s k paradigmskiftet, miljö och antikärnkraftsrörelsen, gröna vågen, alternativ läkekonst, biologiska/giftfria odlingsmetoder och allt annat som kan uppfattas som alternativt".*[1] Denna vida definition är inte ovanlig. Vissa vill inte ens kalla New Age för en "idérörelse". Det är inte något så fast menar man utan mer en samling olikartade organisationer som var för sig utmanar ortodoxt västerländskt tänkande.[2] Andra kallar New Age en *"paraply-organisation"* som täcker allt från kurser i personlig utveckling och global transformation till spirituella kontakter med förfäder. [3]

Ännu en vid definition som framhölls vid ett religionssociologiskt seminarium i Åbo, Finland vill göra gällande att "The occult revival" är en subkultur / motkultur. New Age är enligt detta synsätt en utväxt av 60-talets motkultur, som efter 1968 svängde bort från politiken och mot ett individuellt andligt och livsstilsmässigt sökande. Det är som en förlängning av detta man ser New Age.[4]

Inom New Age-rörelsen själv finner man inte heller någon enhetlig definition. Marilyn Ferguson hävdar att New Age-rörelsen består av personer som håller på med en "konspiration", och organiseringen av ett "nätverk".[5] Genomgående i boken kallar hon sedan New Age en rörelse, "a movement", om än i sin födsloprocess. Även i andra New Age-publikationer brukar man begagna sig av uttrycket "rörelse".

I en dokumentation från Religionssociologiska institutionen definieras New Age som en "idéströmning", och efter en viss tvekan också som beteckningen på en "rörelse", då det är ett "sociologiskt fenomen".[6] Jag kallar New Age en rörelse, även om jag inser att en sådan definition inte är helt oproblematisk. Rörelsen är som sagt lös i konturen och utan riktiga manifest och ledare. Dessutom verkar inte medsympatisörerna själva alltid vara så medvetna om att de kan sorteras in under ett större idésjok. Detta framkom när tidningen Akrobat besökte New Age-centret Café Pan. Här visste alla vad New Age stod för, vad man skulle veta för att "*...platsa i gänget*". Det blev en uppräkning bestående av chackra, kristaller och astrologi. Men det var ingen som själv ville kalla sig "New Agare". Det var det andra som var. Själv är det så att man bara "*håller på med sin pryl*".[7] Förmodligen är det ett svar som inte är så ovanligt när man befinner sig mitt uppe i ett historiskt nytt skeende, politiskt, konstnärligt eller intellektuellt. Om det inte finns fasta ledare, manifest och kollektivanslutning är det nog lätt att bara kalla det man gör "sin pryl". Sedan kan det vara någon som i efterskott kallar det en ideologi eller - ism.

Alla ger inte lika komplexa organisatoriska definitioner som de ovan nämnda. En del av den kristna kritiken hävdar att New Age, utöver de politiska och ekonomiska målen, framförallt är en *"religion"*. Den passar in på en religionsvetenskaplig definition med heliga skrifter, andliga centran, präster och gurus. Instituten "Findhorn" och "Ensalen" kallas då andliga centra. Präster och gurus har heliga böneformler som anspelar på religionens kärna om att "allt är ett".[8] En annan kristen definition på New Age kommer från det kristna livsåskådningsinstitutet "Nordiska L'Abris". Här menar man att rörelsen är alldeles för oformlig och amöbaliknande för att hålla för en definition som religion".[9]

Inte heller inom New Age-rörelsen accepterar man den religiösa organisatoriska definitionen. *"Ibland så kallas New Age felaktigt för en religion. Det finns religiösa inslag i rörelsen, i synnerhet från österländska religioner, så som idéer om reinkarnation och karma, men New Age är ingen religion i religionsvetenskaplig mening...religionen är bara en del i ett större idékomplex*[10].

HISTORIK

Det vi idag kallar New Age är något splittrat och mångfasetterat. Hur kommer det sig? Kanske finner man en del av svaret på den frågan om man försöker belysa några av New Age-rörelsens föregångare. Det framkommer då att dagens New Age-rörelse inte bara har en enda ideologisk eller religiös föregångare. Trots att jag under denna rubrik bara valt att behandla två ideologiska föregångare, teosofin och hippierörelsen, tror jag mig veta att listan av sådana vägröjare skulle kunna bli oändlig.

Religiösa rötter

På livsåskådningsinstitutet "Nordis-

historia om kunskap — del 2

ka L'Abris" vill man som sagt inte se New Age som en religion. Ändå uppger man en rad religioner som historiska källor till New Age. Man anser att rörelsen, såsom den ser ut idag, har starka religiösa inslag, och att dessa äldre religiösa förgångare kommer från vitt skilda idétraditioner och kontinenter. Från västvärlden kommer spiritismen. Från Ostasien moneismen, panteismen och tron på reinkarnation. Man anser också att New Age har rötter i afrikanska och indianska traditioner som animism och shamanism. Inslag av dessa religioner har sedan blandats med västvärdens idéer om vetenskap och evolution. Sammanslaget blir det New Age[11] .

Dessa religioner finns ofta representerade bl a på Café Pan. Jag skall trots det inte djupare undersöka deras historiska samband med New Age. Istället skall jag närmare syna teosofin. Många kristna anser att just teosofin är New Age-rörelsens föregångare. De historiska rötterna går tillbaka till grundandet av teosofiska sällskapet i New York 1875. Dess grundare Helena Blavatsky trodde på alla religioners gemensamma sanningar och existensen av s k mästare. Hon trodde att dessa kunde ta sig form av andeväsen eller speciellt upplysta människor. Den tredje presidenten för sällskapet, Alice Baily, kom att ta emot ett budskap som spiritistiskt medium av en tibetansk s k vishetsmästare. Baily skrev ned det hon upplevt som en hemlig lära. Det blev i sin tur teosofins s k plan för maktövertagande. Enligt planen var det meningen att sällskapet skulle vara underjordiskt fram till 1975. Sedan skulle man börja bereda vägen för den nya tidsordningen med dess nya kristusgestalt. Hans namn är Maitreya, men i andra uppenbarelser har han haft namn som Messias, Buddha eller Krishna. Enligt de kristna kritikerna är New Age liktydigt med detta sällskap.[12]

Från humanetiskt håll riktar Håkan Blomqvist kritik mot New Age för dess historiska rötter i teosofin. Han hänvisar till Alice Bailys bok "From intellect to intuition" skriven 1932, där hon för första gången använder begreppet New Age. I denna nya tid kommer det att råda en annan syn på kunskap, där bland annat meditationen blir en auktoriserad kunskapskälla. I boken "Dicsiplinship in the New Age" talas det sedan om de sociala och politiska mål för ett maktövertagande som Håkan Blomqvist anser att New Age-rörelsen arbetar i linje med [13].

New Age-rörelsen avfärdar inte ihopkopplingen med teosofin som en av sina historiska källor. *"Teosoferna har alltid intresserat sig för en hel del av det som nu betecknas som New Age".* Man säger sig då syfta på den för teosofin karaktäristiska tanken att allt är ett, att allt har samma källa. Allt liv är på olika sätt uttryck för samma bakomliggande verklighet. Hela universum är framsprunget ur de inneboende möjligheterna hos detta "absoluta" och "eviga". Det återfinns i alla livsformer. Det är samma liv som finns i växterna, i djuren, i människorna, till och med i mineralerna, men det uttrycker sig på olika sätt. I Sökaren anser man att denna enhetstanke också kännetecknar New Age. Vidare fastslår man ett teosoferna är *"... lite av föregångare till New Age i Sverige".*[14]

Rötter från hippierörelsen

Det verkar som om New Age-rörelsen också hämtat mycket ideologiskt stoff ur det alternativa i 60-talets motståndskultur. Det finns många likheter mellan New Age och hippierörelsen, om inte annat för att de är lika ideologiskt sammansatta och svårgripbara.

Dokumentation 2000 från Religionssociologiska Institutet ger följande fem exempel på vad man förmodar är historiska inspirationskällor för New Age. Man anser att New Age har hämtat stoff ur "alternativa rörelser" som freds- och miljörörelsen, ur "alternativa andliga rörelser" som teosofin och antroposofin, ur "nya terapiformer", ur "alternativa samhällen" som The Farm i Tennessee och Findhorn i Skottland och ur "alternativ forskning", t ex forskning om ett vidgat medvetande och den holistiska fysiken.[15]

Nyckelfigurer inom New Age stödjer tesen om att rörelsen uppkommit ur 60-tals-rörelsen efter det att dess politiska falang brutit samman.[16] New Age har enligt detta synsätt växt fram inom olika alternativrörelser *"...feministiska, miljöaktivistiska, andliga och human potentialrörelser. Också rörelser som sysslar med miljöanpassad teknologi, enkelt levnadssätt, 'världsordning' (world order), 'affärsverksamhet för erfarenhet och nöje' samt rörelsen för alternativ pedagogik."* [17]

Inom New Age-rörelsen väjer man således inte för att utnämna hippierörelsen till en av sina föregångare. *"Hippierörelsen och flower power-rörelsen hör till föregångarna, liksom indiskt religöst*

och filosofiskt tänkande, så som detta har introducerats i väst". I den andan utnämner man boken "The Greening of America" ("Mot en ny värld" i svensk översättning) av Charles A Reich som en av föregångarna.[18] Som synes verkar man inte syfta på den politiska aspekten av 60-talsradikalismen med dess ibland hårdföra, politiska sekterism, med maoister, leninister och marxister. Här är det istället den amerikanska livsstilsinfluerade motståndskulturen som tycks vara i blickpunkten. Det var i Kalifornien som hippierörelsen föddes och det var också där som New Age föddes. Marlyn Ferguson anser att Kalifornien är något av ett laboratorium för nya idéer. Hon hänvisar till J.Needleman, filosofiprofessorn vid San Francisco State University. Han anser att den amerikanska östkustens intellektuella tradition är cynisk till sin karaktär eftersom den är alltför europeiskt färgad. Den amerikanska västkusten bär på en friare tanketradition, den är mer andlig och skiljer inte människan från kosmos. [19]

Religionsprofessorn Carl Ruschke anser att New Age är en utveckling av 60-talets hippierörelse till något han liknar vid ett *"moget stadium".*[20] Om så är fallet så måste dess rötter ledas tillbaka till Height-Ashbury i San Francisco och Venice i Los Angeles. Den historiska analysen gör i varje fall norrmannen Nils Björn Kvastad som skrivit en bok om New Age-rörelsen. I Sökaren berättar han hur man kan härleda New Age-rörelsens rötter till undergroundtidningen "The city of San Francisco Oracle". Där betecknade man de tiotusen ungdomar som i januari 1967 drog mot Golden Gate Park med långt hår och skägg som inledningen till det man kallade Vattumannens tidsålder. De var de första människorna i en ny tid och "Height Ashbury" var deras ursprung. Denna kultur var emot grunderna i det moderna industrisamhället, mot teknik, mot karriärhetsen. Politiskt vände man sig mot Vietnamkriget. Många i motkulturen var även kritiska mot själva den vetenskapliga mentaliteten, mot tron på objektivitet och förnuft. I förnuftets ställe framhävdes konsten, i synnerhet musiken och fantasin. Detta kom sedan att manifesteras i Woodstockfestivalen 1969. Inom hippierörelsen fanns också ett intresse för ockultism, parapsykologi och österländsk religion, samt för droger. [21] Denna motståndskultur hade i sin tur hämtat inspiration från en mängd håll, bl a från djuppsykologin, från romantisk Weltschmerz, från Dada och den klassiska mystikens "eviga visdom". Hippierörelsen kännetecknas också av ett intresse för individens expanderande medvetande. Gestaltterapi, jungiansk psykologi och österländska religioner var också viktiga ingredienser i detta sammanhang.[22] Under 70-talet började många kalla denna motkultur för New Age.[23]

Det finns dock de som menar att arvet från hippierörelsen inte bara gäller ideologin utan i lika hög grad själva livsstilen. Den amerikanska framtidsforskaren Roger Selbert skriver att den bakomliggande tanken är att "New Agarna" själva skall förändra sig och därmed också världen. Men istället beskriver han en generation människor som försvinner allt längre in i sig själva och som drunknar i sina egna egon. Det är *"...den totala självcentreringen."* Det är en *"...överterapeutad generation med rötterna i 60-talets protest och flower-power rörelser".* Denna generation förkastade auktoriteter och etablerade sanningar. Man gjorde istället sina egna tolkningar av världen. Denna generation är nu den första vars individer har tid och råd att ända upp i medelåldern söka efter sin identitet. En annan viktig komponent från 60-talets livsstil är enligt Selbert dess experimentlusta, med hämningslöst blandade filosofiska pusselbitar: *"Peace and love, taoism, kristendom, anarki, rock and roll, buddism, hinduism, karma och droger och tripper. Yeah!".* I dag, när det åter är inne att sätta samman sin verklighet, ser vi 60-tals-generationen trippa vidare. *"Drogerna har ersatts med healing, feeling och believing."*[24]

Katarina Gunnarsson

NOTER

[1] OBS Kulturkvarten,1981 2/9.
[2] Tempus Livstil,1986 11/10.
[3] Ortmark och Lind, Clic 1991 nr1, s 28.
[4] Biezais Harald red New Religion, s 210; Symposium i Åbo 1-3 sep 1974, Almqvist och Wiksell.
[5] Ferguson M: Aquarian Conspiracy, s 23 ff.
[6] Appelqvist E: Religionssociologisk Dokumentation 2000, s 2.
[7] Siemsen Wenke:Akrobat, s 16.
[8] Schlink M. Baselia: New Age ur bibelns perspektiv, s 13-14.
[9] Dagen,1989 6/5, s 18.
[10] SM Sökaren,1988 nr 4-5, s 14-15.
[11] Dagen,1989 6/5, s 19.
[12] Schlink M. Baselia: New Age ur Bibelns perspektiv, s 7-8.
[13] Blomqvist H: Sökaren,1989 nr 2, s 33. Ibland låter man kritiska röster komma till tals! Sökaren,1989 nr 2, s 8.
[14] Sökaren,1985 nr 1, s 2.
[15] Appelqvist E: Religionssociologisk Dokumentation 2000, s 3-4.
[16] Satin M: Politik för en ny tid, s 18.
[17] Satin M: Politik för en ny tid, s 17.
[18] SM Sökaren,1984 nr 9, s 21.
[19] Ferguson M: Aquarian conspiracy, s 60-61.
[20] Tempus,1986 11/10. Religionsproffesor i Denver USA.
[21] SM Sökaren,1988 nr 2-6, s 5-6. Kvastads bok heter "En ny tid i Vannmannens tegn?" Solums forlag i Oslo.
[22] Runeby N: Från Aten till Los Angeles - Idéhistoriska miljöer, s184; huvudredaktör Ronny Ambjörnson.
[23] SM Sökaren,1988 nr 2-6, s 5.
[24] Ortmark och Lind, Clic nr 1, s 28. Roger Selbert är framtidsforskare i Los Angeles.

TM avslöjat (forts från sid 15)

om tillräckligt många människor mediterar. Detta angavs i exakta tal. Om en procent av jordens befolkning mediterar, kommer den s k Maharishi-effekten att leda till att krig, brottslighet och andra problem upphör. Maharishi-effekten sägs också kunna verka i lokala oroshärdar. Vissa försök har gjorts i Mellanöstern, men resultaten har inte varit imponerande. Maharishi har dock föreslagit FN att särskilda grupper av meditatörer ska hållas i beredskap för att rycka ut när det behövs för att åstadkomma fred i någon region.

År 1975 sa Maharishi till sina anhängare att det var dags att "vi också lär oss att flyga och gå på vattnet". Detta var ursprunget till de s k Sidhi-kurserna, som infördes året därpå. Den som betalade för dyra "avancerade" kurser kunde bli en "sidha" och uppnå fantastiska effekter ("sidhi"), däribland:

levitation (att sväva fritt i strid med tyngdlagen); osynlighet; klärvoajans; vänlighet (!); att kunna tala med djur.

Kostnaden för en TM-Sidhi-kurs var 17 000 kronor år 1991. (Den som har gott om pengar kan också köpa ett s k naturläkemedel från TM-rörelsen med "sällsynta örter handplockade från Himalayas bergssluttningar och Indiens djupa djungelskogar", till ett pris av 6900 kronor per förpackning.)

På senare år har sidhi-kurserna främst handlat om levitation, "flygning". En tidigare TM-aktivist förklarar i en intervju varför de övriga teknikerna inte lärs ut i större utsträckning längre:

"Tidigare hade det funnits tekniker för att göra sig osynlig, gå genom väggar och kunna prata med djur. Men man hade slutat med dem därför att de gav vissa bieffekter, påstod lärarna. En del som uppnådde osynlighet blev t ex blåa i ansiktet efteråt, sas det. Flygtekniken gav så mycket bättre resultat."

Levitationsträningen går i praktiken ut på att man hoppar upp och ner på madrasser eller studsmattor, sittande i meditationsställning. Det påstås att sidhas ibland lyckas "stanna kvar där uppe", men någon demonstration av detta har av lätt insedda skäl inte anordnats. Däremot kan det tydligen gå ganska livfullt till, fortfarande enligt samma f d TM-lärare:

"Men som TM-Sidha var jag med på en del speciella samlingar. En gång, det var en Valborgsmässohelg, hade vi en storsamling på Grand Hotell i Stockholm... För att få komma in krävdes det att man visade upp Sidhalegitimationen. Hade man glömt den hjälpte det inte ens om man kände vakterna. Vi var 308 sidhor som körde programmet i två stora salar, en för män och en för kvinnor. Madrasser var utlagda över hela golvet, och när vi satte igång att studsa omkring där så skakade kristallkronorna i taket... Flygsutran körde vi en kvart den gången, och då fick vi bilda en rund bana med två filer, där de som studsade fortare körde i omkörningsfilen. Alla kunde inte hålla riktningen utan hoppade både framåt och bakåt och det såg ju lustigt ut."

Är TM religion?

Dahlén fäster stor vikt vid de dolda religiösa inslagen i TM. Han påvisar övertygande den hinduistiska bakgrunden. På ett par sidor där han diskuterar TMs förenlighet med kristen tro kommer det fram att han själv är kristen. Hans analys av TM färgas dock inte av den egna religiösa uppfattningen, utan är föredömligt saklig.

Varför tillstår inte TM-rörelsen själv att TM är en religiös riktning? En viktig förklaring är givetvis att det kan vara en bättre marknadsföring att presentera sig som religiöst neutral än som hinduistisk, när man driver verksamhet i Västerlandet. Det finns också en annan anledning, som Dahlén formulerar mycket tydligt:

"Först måste vi då konstatera att merparten av de ockulta och österländska rörelserna förnekar att de är religioner. Detta kan ha flera orsaker, inte minst kulturella. 'Religion' är för en hindu ofta identiskt med västerländsk kristendom, vilket han absolut inte vill paras ihop med. Hinduismen ses som *sanathana dharma*, den eviga lagen, som inbegriper alla aspekter av tillvaron, medan religion betraktas som en företeelse i den västerländska kulturens ytterkanter."

Maharishi tillbaka i Indien

Maharishi är själv starkt förankrad i hinduistisk tradition. Han har vid flera tillfällen försvarat kastväsendet, och varnat för att "en sammanblandning av kaster förstör de ideal som bevaras av de uråldriga traditionerna och har den direkta följden att den rubbar den sociala jämvikten". (I ett föredrag i Sverige år 1968 argumenterade han med liknande resonemang mot "rasblandning", dvs äktenskap mellan människor med olika hudfärg.)

På ålderns höst har Maharishi också lagt ned allt större möda på att bli accepterad inom traditionell hinduism. År 1977 startade han en hinduisk munkorden inom TM, något som är viktigt för hans anseende inom hinduismen. Alla västerlänningar, även TM-medlemmar, är portförbjudna på ordens område. "När ett par kristna indier släpptes in, upptäckte de att det förekom hinduiska ceremonier där, t ex det klassiska eldsoffret samt offer till *Shivalingamer* – en gudabild i form av *Shivas* manslem." TM har fått delta vid stora hinduiska religiösa festligheter där andra västerländska riktningar, såsom Ananda Marga och Bhagwan-rörelsen har hindrats från att delta.

År 1984 flyttade Maharishi från TM-rörelsens internationella centrum i Schweiz till en ny anläggning tre mil öster om Delhi. Rörelsens ledningsfunktioner flyttade med honom till Indien.

En fråga som man naturligt ställer sig är vad som kommer att hända med denna märkliga rörelse när dess åldrige ledare inte längre kan styra verksamheten.

Sven Ove Hansson

Årsberättelse för Vetenskap och Folkbildning 1991

Antalet medlemmar
Den 5 mars 1992 var medlemsantalet i föreningen 319 och den 1 januari 1991 var det 269.
Styrelsens sammansättning
Hanno Essén, o, vice ordf, sekreterare
Sven Ove Hansson, o, redaktör och ansvarig utgivare för Folkvett
Lars Hedenäs, s
Niels Hovmöller, s, redaktör för Folkvett
Hans Isaksson, o
Lennart Johansson, o, redaktör för Folkvett
Ulf Lindström, o, kassör
Håkan Marklund, s, redaktör för Folkvett
Gunnar Steineck, s, ansvarig för kvacksalverifrågor
Jonas Söderström, s, redaktör för Folkvett
o- ordinarie, s- suppleant
Redaktör för Folkvett har dessutom varit:
Anna Schytt
Ekonomi
Medlemsavgiften under 1991 har varit 100:- och prenumerationsavgiften 75:-. Kassabehållningen var den 20/3/91 39541:- och den 29/3/92 26891,33.
Medlemsmöten
Årsmötet 1991 hölls på Fysikum, Stockholms Universitet, den 19 mars. Årets folkbildare Skalman hade tyvärr inte möjlighet att komma och personligen hämta priset. I hans ställe kom Rune Andréasson (Bamses skapare) och mottog å Skalmans vägnar utmärkelsen. Rune Andréasson gav sedan en presentation om Bamse och hans vänner.
James Randi besökte för andra året i rad Sverige och gav seminarier vid Fysikum, Stockholms Universitet, KTH och Lunds Universitet. Samtliga möten var välbesökta och rönte stort intresse. Tack vare Randis besök har flera nya medlemmar kunnat rekryteras.
Ett lycka medlemsmöte med folklivsforskaren Bengt af Klintberg hölls i Stockholm den 3/10 med titeln vetenskaplig fundamentalism.
Folkvett
Tidningen Folkvett har kommit ut med 3 nummer under 1991 varav ett dubbelnummer från 1990. Det sista numret för 1991 kom ut i mars 1992. Totalt skickas 450 exemplar av tidningen ut till medlemmar, prenumeranter och som friexemplar.
Årets utmärkelser
Till årets folkbildare 1991 utsågs fysikern Bodil Jönsson för sina insatser inom folkbildningen. Till utmärkelsen årets förvillare utsågs fysikern vid KTH, Jens Tellefsen för sitt mystifierande av fysiken. Ett pressmeddelande sändes ut dagarna efter nyår och fick mycket stor publicitet.
Inför verksamhetsåret 1992
Föreningen upplever nu en kraftig medlemstillströmning tack vare James Randis besök. Detta ger goda förhoppningar om framtiden.

Stockholm 2 april 1992
Styrelsen

Föreningsfunktionärer för 1992

Styrelsens sammansättning
Hanno Essén, o, vice ordf, sekreterare
Sven Ove Hansson, o, red och ansv utgiv för Folkvett
Lars Hedenäs, s
Niels Hovmöller, s, redaktör för Folkvett
Per-Olof Hulth, o, ordförande
Hans Isaksson, o
Lennart Johansson, o, redaktör för Folkvett
Håkan Marklund, s, redaktör för Folkvett
Pertti Poutiainen, o, kassör
Helen Rundgren, s
Gunnar Steineck, s, ansvarig för kvacksalverifrågor
Jonas Söderström, s, redaktör för Folkvett
Revisorer
Kerstin Jon-And
Lars-Olof Pettersson
Revisorssuppleanter
Margareta Blomberg
Jan Åman
Valberedning
Barbro Åsman
Hans Rehnvall
Anna Schytt
Suppleant i valberedningen
Sven Ove Hansson